

A kender, a szőlő és a fa mint névalkotó tényező a jászsági földrajzi nevekben

I. A földrajzi nevek információgazdagsága

A földrajzi nevek alapvető funkciójukat, a tájban élő emberek tájékozódásának a megkönnyítését, annak lehetővé tételét számos tényező, nyelvi alakzat névanyagba történő beépítésével látják el. Többek között az események tájra jellemző mozzanatai is helyet kapnak egy-egy táj névanyagában (*Panna kútja*, *Csörsz árka*). Az egyes tájegységek névanyaga arra is alkalmas, hogy azok egy részéből a tájban zajló, egykor zajlott életre, tevékenységre nézve sokféle információt nyerhessünk. A Jászság jellegzetes települési egységének a rendszerére (tanya) nézve fontos következtetésre jutott HAJDÚ MIHÁLY *A jászsági tanyanevek típusai* című dolgozatában (Jászszági földrajzi nevek 7–13). Ugyanebben a kiadványban olvasható SZABÓ LÁSZLÓ munkája *Az állattartásra utaló nevek a jászberényi járás földrajzi nevei alapján* címmel (Uo. 22–28).

A fentiek nyomán is természetesen kell tekintenünk, hogy a különböző, e tájon honos növények ugyancsak fontos alkotóelemei lehetnek az itt született földrajzi neveknek. Néhány növény részben névtani vizsgálata is azzal a tanulsággal szolgálhat, hogy egy táj névanyaga értelmezhető módon konzerválja a növényvilág korábbi és jelen jellemzőit, illetve annak megrajzolása révén bemutatható, hogy mit tartott fontosnak és jellemzőnek a névadó, névalkotó közösség.

II. A növénynevek mint névalkotók

1. A kender

A *Cannabis sativa* a Jászságban is fontos termesztett növény volt hosszú századokon át, hiszen „Rostjából durva vászon, kötél készül... A monokultúrát jól bírja ... A rostkender rendszerint nem szorul ápolásra...” (Biológiai lexikon 401–402). Részint a dinnyéhez és a káposztához hasonlóan, hosszú időn át ugyanazon a helyen termesztették, és ezért válhatott jelentős számú földrajzi név elemévé. Ezzel a szóval a Jászságban (Jászladányt leszámítva) 25 tereppontot jelöltek meg, s a nevek nagyobb része ma is él és használatos. Számuk meghaladja a harmincat.

Legnagyobb számban a *kender + föld* összetevőkből álló földrajzi nevek fordulnak elő: 14. Néhány esetben a szó többes számú alakja is névelem. A *halom*

és a *part* ugyancsak fontos tényező a névanyagban: *Kendérhalom*, *Kendérpart*. (Ez a tény arra is utalhat, hogy nem csak sík szántóföld volt alkalmas a növény termesztésére.) Egyetlen esetben az enyhe és hosszúkás kiemelkedés jelentésű *hát* is névalkotó. A szó képzett alakja, *kenderes* is szerepet kapott a névalkotásban. Történetileg viszonylag vékony réteg jelenik meg a gyűjteményben: az 1850-es évekből hat, a 19. század végéről pedig három.

A kender feldolgozását öt név őrizte meg. A *kenderáztató* a munkafolyamat fontos színhelye volt. Három esetben mindössze az összetett szó alkotja a nevet, a többi esetben pedig más funkciójú névváltozat is megjelenik: *Lóúsztató*, illetve tulajdonos + *tó*. A *kender* és a *kenderáztató* a magyar szóláskincsnek is része, és ez azt bizonyítja, hogy fontos, mindennapi használatú anyagról van szó: *Belekeverődött a kenderbe* = felakasztották; *Lustos, mint a kenderáztató* = csupa lucsok, csupa mocsok (rég) (O. NAGY GÁBOR, Magyar szólások és közmondások 347). Nem szerepel viszont sem a Jelképtár, sem Szimbólumtár anyagában.

A tipikusan külterületi név megjelenik belterületi névként is, rendszerint utcanévként, de akár személynévként is. Sőt ismeretes megyénkben településnévként is: *Kenderes*: „A *kenderes* 'kenderfélével benőtt terület, kenderföld' köznévből keletkezett.” (FNESz. I, 713).

2. A szőlő

A *Vitis* a másik olyan kultúrnövény, amelyet szintén hosszú időn át azonos helyen termesztettek. „Egyik legrégebben termesztett kultúrnövényünk.” (Biológiai lexikon 4: 194). Mintegy hat-hétezer éve termesztik. Nálunk minden bizonnyal a rómaiak honosították meg. „Ahol csak termesztették, kezdettől fogva szent és isteni növénynek ... tekintették ... A szőlőtő ... a vallásos művészet főmotívuma ... a szőlőfürt meg a búzakaralász együtt az oltáriszentség ... jelképe.” (Jelképtár 208–209).

A vizsgált névgyűjteményben 35 szőlőtermő területet 45 névvel jelöltek és jelölnek a táj lakói. A Jászságban mindössze négy olyan település létezik, amelynek névanyaga nem őrzött ilyen nevet. Minden bizonnyal azért, mert a szóban forgó terület nem vagy kevéssé volt alkalmas szőlőtermesztésre. Hét olyan településünk van, amelynek határában megkülönböztető elem nélkül neveztek meg a szőlőtermő területet. Közülük egy már a múlt század 50-es éveiben használatott: 6/442 *Szöllő* (C. *Szöllők*). Feltehető, hogy ezeken a településeken egyetlen olyan határrész volt, ahol szőlő tenyésztett.

Más nevek a terület birtokosára utalnak: 3/174 *Járosi-féle szöllő*; 3/202 *Hudák-szöllő*; 3/213 *Kertész-szöllő* : *Kertész szölleje*; 3/32 *Vajda szölleje*. Mindez egyetlen település névanyagának része. Természetesen nemcsak a volt tulajdonos vezetékneve szerepelhetett megkülönböztető elemként, hanem a tulajdonos társadalmi állása is: 8/2116 *Bank szölleje* : 8/1230 *Ország-szöllő*;

8/1847 *Regália-szőlő*; 8/1204 *Zsidó-szőlő* stb. A téeszésítés emlékét is őrzi földrajzi név: 9/275 *Petőfi-szőlő*, amely a településen működő tsz telepítése, tulajdona volt. A helyzetviszonyítás is számos esetben megjelenik a földrajzi nevekben: 1/239 *Kilső-szőlő*; 1/244 *Belső-szőlő*. Egy esetben két viszonyítási lehetőség is tapasztalható: 8/1192 *Belső szőlő* [C. *Belső öreghegyi szőlő*]. A régebbi névváltozat egy másik határrészhez való viszonyítást is megtestesít. Ehhez a névtípushoz sorolhatók az alábbiak is: 7/276 *Erdős szőlő* [K2. *Erdő-szőlő*]; 8/1148 [K2. *Kishegyi szőlő*]. A terület termőképességre vonatkozó nevek sem ritkák: 7/217 *Halész szőlő* [K1. K2.~] ; 8/1256 *Neszűr* [C. *Neszüri szőlők*]. Az elsőként említett név bizonytalanságot, kétséget fejez ki, sőt valamilyes beletörődést is, a második valamivel sajtósbabban fogalmazza meg, hogy nem kell sokat bíbelődni a szűrőssel, a szürettel. Az *új* és az *öreg* szőlő ugyan csak mértékadó lehetett a termés milyensége és mennyisége tekintetében.

Az élő és a történeti nevek aránya szinte ki sem fejezhető, hiszen összesen három olyan nevet gyűjthettünk össze a hetvenes évek végén és a nyolcvanas évek elején a rendelkezésünkre álló forrásokból, amelyeket a névhasználó közösség már nem ismert. Ez annak bizonyossága, hogy az e növényvel összefüggő nevek ritkán „halnak el”, és akkor is fennmaradnak, amikor a tájon a szőlőnek már szinte nyoma sincs.

A szőlőterület és -termesztés tekintélyt jelentett a jászok körében. Ez többek között a már említett járulékos élményekkel lehet összefüggésben, másrészt pedig azzal, hogy a szőlőtermesztés egy-egy munkamozzanata eltért a mindenkialtal ismertektől. Hallani lehetett olyan véleményt is, hogy a szőlőmetszést nem minden ember tudta megtanulni, elsajátítani, hiszen ahhoz valamilyen nem mindennapi adottság is kellett volna. A termesztés ünnepi pillanatai is azt mutatták, hogy nem átlagos, hanem különleges folyamatról van szó.

Századunkban már csak a tehetősebb gazdák tudtak szőlőt termesztetni, mivel jelentős földterület szükségeltetett ahhoz, hogy a család szőlőtermesztéssel is foglalkozhassék. A határ jelentős részén szőlőt művelő települések, mint például Jászszentandrás, tudtak csak jelentős mennyiségű étkezési és borszőlőt termesztetni, hiszen itt a kisebb területtel rendelkezők foglalkoztak ezzel a kultúrnövénynyel. A szőlő kerti termesztése az utóbbi években válhatott általánossá, különösen a rendszerváltás után.

A szőlő emberi tudatbeli rangját számos szólás és közmondás is őrzi. A *Lesz még szőlő lágy kenyérrel* a jövő ígéretének, lehetőségeinek igazán hatásos, képszerű, akár a két szín alatti áldozás frappáns megfogalmazása is. A nektár nemzeti imádságunknak is fontos eleme. Ugyanakkor a szőlőtermesztés állandó és kemény munkáját szókapcsolatba sűrítette a nyelvhasználat: *A szőlő a görbe embert szereti*, azaz a szőlőben állandóan görnyedten kell dolgozni, ha hasznot remélünk. A szőlő természetesen a bor alapanyaga. A borrá érlelt állagról is szól egy formás fordulat: *Hámozva szereti a szőlőt*. (O. NAGY GÁBOR, Magyar szó-

lások és közmondások 651). Az ember és a növény viszonya sajátosan polarizált. A szinte jelképes értelmű pozitív viszonyulás mellett megfogalmazzuk a kemény munka elkerülhetetlenségét is. Ennek is fontos névtani vetülete, hogy a szőlőtermesztésre utaló névalakok akkor sem tűnnek el a névadó közösség tudatából, amikor a szőlőnek már szinte nyoma sincs az adott határrészen, és a szőlő helyét a gyümölcs vette át. A Jászapáti névanyagában szereplő *Szőlő* név csak az egykori művelésmód emlékét őrzi, ugyanakkor sokáig, szinte máig azok a gyümölcsfák, amelyek hajdan a szőlőterület természetes velejárói voltak, hiszen a *Szőlő*-ben minden talpalatnyi helyet ki kellett használni, minthogy jó minőségű és termőképességű terület volt. (Ennek a településnek a módosabb lakói gondoskodtak arról, hogy akkor is rendelkezzenek a nemes gyümölcsöt termő területtel, amikor az egykori *Szőlő* már csak nyomaiban létezett. Szert tettek a Sárgapusztára egy részére, ahol kinek-kinek megfelelő terület állott rendelkezésére, a Heves megyei településen. (Vö. A jász települések pusztái. In: FODOR FERENC, A Jászság életrajza. 97, 101).

A kender és a szőlő termesztésének egykori színhelyét azért őrizhette meg nagyon maradandóan a népi emlékezet, mert lokalizáltsága rendkívül erős volt.

3. A fa

A *fa* (*arbor*) más természetű. Elhelyezkedése több szempontból esetlegesebb, mint az említett két növényé. Ugyanakkor különleges és sokféle szerepet játszik az emberi életben. Egyrészt haszonnövény, másrészt az esztétikum forrása, harmadsorban különleges képességekkel megáldott egyedeit, csoportjait ismerte a névadó közösség és az átlagember egyaránt. Az ember növényhez való viszonya a virág után éppen ennek a növénynek az értelmezése és felhasználása tekintetében jelenít meg praktikus és egészen emelkedett érzelmi-esztétikai tartalmakat. „Minden növényi jelkép közül a legösszetettebb jelentésű, egyetemes szimbólum. Élet és halál, az örök fejlődés és növekedés, folytonos megújulás, a kétértelmű idő jelképe, istenek növényi megtestesülése.” (Jelképtár 60). „Az örökzöld fal az öröklét szimbóluma.” (Szimbólumtár 130). A művészet számos ága él a fa morfológiájának jellegzetességeivel, hiszen egy-egy fafajnak alakja, formája egészen különleges lehet, s ezért tárggyal, élőlényel nagyon könnyen azonosítható. Az égisz erő fa, a heinei fenyő, a fenyő és pálma ellentéte ugyancsak Heine költészetében, illetve a fanyűvő mesebeli képessége csak érintőlegesen mutatja, mennyi jelképes-metaforikus lehetőséget nyújt ez a sok fajt magába foglaló növény. A fa a fentiek szerint több szempontból antropomorf (Magányos cédrus), azaz ember módján élő, létező világdarab, amely benne él a természet nagy rendszerében, érzékeli és érzékelteti annak folyamatait, maga pedig születik, él és meghal. Kivételképpen meg is szólíthatja az embert, talán társának is tekinti. Mindennek szép foglalata az *Erdő fohásza*, de a *Beszél a fákkal a bús őszi szél* című vers is szép megfogalmazása a fában testet öltő életteliségnek.

(Mennyire más az alföldi akác meséje, mint a Hargita fenyőinek az égzengése!) Más szóval: a természeti rendszer szerves része a fa, mely nagyságánál, levelei formájánál fogva egészen „másképp beszél”.

Az állandósult szókapcsolatok képszerűen és képzetkeltően fogalmazzák meg a fa és az ember közel rokon voltát. Az *Úgy maradt, mint a szedett fa* szóláshasonlat élő, szerves része nyelvhasználatunknak, de költészetünknek is. A *Rossz fában ringatták* szólás annak bizonyosága, hogy a negatív képzettársítás is természetes része ennek a gondolatkörnek. A *Fának is van szíve* közmondás valóban emberszerűnek mutatja a természetiényt. De a *Vén fa magától is kidől* ugyancsak emberre vonatkozó közkeletű igazságot érzékít meg. (O. NAGY GÁBOR, Magyar szólások és közmondások 187–191.)

A jászági földrajzi nevek számos egyedüli, magányos, illetve megszámlálható, valamint általános többesjellel ellátott névalakból állanak. Ezek java részét a faj jegyével teszi értelmezhetővé a névalkotó és -használó közösség: *Fűzfák*, *Jelfa* (2), *Három fa*, *Nyárfá*, *Szilfa* (3), *Vadkörtefa* (2), illetve *Fa*. A fák méretüknél, láthatóságuknál fogva szolgálták és szolgálják a tájékozódást, továbbá kifejezik a táj flórájának egy-egy vonását. A *jelfák* egyedüliek, kiemelkednek a tájból, s ezért a tájban élő számára fontos tényezők. „A jeladásnak ez a módja régen általános volt, de a jelzőfának kultikus gyökerei is vannak.” (JANKOVICS MARCELL, A fa mitológiája 231). Nem tudunk arról, hogy az említett jelfákhoz mondai anyag, töredék kapcsolódna, de látenszen mindenképpen hordozhatnak ilyen tartalmat is. Valószínű, hogy az egykor ismert esetek, jelenetek már feledésbe merültek, de a megnevezés, a név utal a távoli múltra. Természetesen a többi fa is szolgálhat tájékozódásul. A jászberényi *Rákóczi fája* valóságos vagy vélt történeti jelenséget sűrített bele a megnevezésbe, és nem túl rég élő objektum díófa volt. A Jásziványban hosszú időn át orientáló hatalmas fa volt az *Utasi nyárfája*. Gyermekkoromban sokszor álltam alatta, és minden alkalommal megcsodáltam. Egyrészt törzsének mérete volt rendkívüli: három felnőtt férfi nem tudta teljesen körülölelni, mert mintegy 25 cm „szabadon” maradt. A felnőttek is „tisztelték”. Faóriás volt magasságát tekintve is, hiszen több tanya magasságúra nőtt. Lombozata szinte beláthatatlanul nagy volt. Ha fújni kezdte a szellő, majd a szél, egészen különösen, szinte kísértetiesen „beszél”. (Amikor lebontották a nem túl szorgalmas gazda rossz állagú házát, azt is eltüntette a szűklátókörűség.) Jászapátinak volt egy különös fája: *Kiséri úti szilfa*. „Védett fa volt az út jobb oldalán. Méreténél és formájának fogva tájékozódási pontul szolgált. Vágó Pál festőművész vásárolta meg egy darab földdel együtt.” (Szolnok megye földrajzi nevei I, 136). A pusztamonostori és a jászapáti *Vadkörtefa* egy hajdan gyakori fafaj emlékét őrzi, sűrítette bele a földrajzi névbe, amely az idősebbekben felkeltheti a *Vadkörtefa fehérét virágozik* kezdetű dalocská emlékét is. (A szép fa és a szép ló képzete nem idegen egymástól.) Az Alattyán belterületén található *Nagyfa* igen öreg nyárfá. Ugyanezen a települé-

sen *Három fa* névvel illetnek egy határrészt, területet: „Az a kis terület, amelyen három nagy fa állott.” (Szolnok megye földrajzi nevei. I, 162). Jászsalsószentgyörgyön a *Fűzfák-dűlő* [K1. K2. *Fűzfák*] név őrzi egy fontos fafaj emlékét (Uo. 276). Néhány ugyancsak magányos fa úgy kap nevet, hogy a közelben tulajdonos vezeték- vagy ragadványneve kapcsolódik hozzá: *Élövender fája* : *Elefánti fája*; *Mészely fája*. Az utóbbi fasor. Nyilvánvaló, hogy a birtoklás közvetett jelöléséről is szó van, és mivel vidékünkön nagybirtok nem volt, a névvel való jelölés lényegesen gyakoribb, mint az egyéb tájak névanyagában.

Az e tájon jellegzetes fafajok feltűnnek az utcanevekben is. Az *akácfa* tucatnyi település utcanévi eleme: *Akácfa utca*. A további fafajok megoszlása: *diófa*, *nyárfa*: 3; *fűzfa* és *szilfa*: 2; *eperfa*, *szilfa*, *tölgyfa*: 1. Nem nagy számban fordul elő a *fasor* alapelem: *Védett fasor* (Jászágó), *Bartali-fasor* (Jászberény) *Akácfasor utca* (Jászsalsószentgyörgy). Közülük a jászágói jelleget adó, tájarculatot formáló alakulat.

A fafajok természetes létformája a csoportos, együttes előfordulás, s ennek következtében sajátosan megrajzolhatják a tájegység arculatát. E tekintetben az egyik legpontosabb megnevezés a fafaj -s képzős alakja. A Jászságban is ez a leggyakoribb névformáló tényező: *Szilvás* (9); *Meggyes* (8); *Epres* (3); *Gesztenyés*, *Akác*, *Fenyves*, *Füzes*, *Körtélyes*, *Makkos*, *Nyárfás*, *Tölgyes* két-két esetben. Ez a névcsoport HOFFMANN ISTVÁN szerint sajátos részrendszert alkot a földrajzi nevek rendszerében leíró jellegüknek, közszói funkciójuknál fogva (Helynevek nyelvi elemzése 75–79).

A fentiek alapján az is nyilvánvaló, hogy milyen fafajokat használt fel a jász-sági névadás a különböző bel- és külterületi tereppontok megnevezésére. Bizonyos, hogy némely utca valamely fafajt jelölő szóval történő megnevezése összefüggésben lehet azzal, hogy a fa az adott helyen előfordul, sőt jellegzetes, de a fafaj közismertsége, esetleg közkedveltsége magában is elégséges lehet ahhoz, hogy az objektum ilyen nevet kapjon.

3.1. A liget

A különböző faféleségek elrendeződéséből alakult ki a liget. Számuk területünkön nem jelentős: 8. Noha FODOR FERENC nevezetes munkájában *A ligetes Jászság*-ról is ír, egyetlen olyan név akad, amely magában jelöli ezt a facsoportosulást: 10/605. *Liget*. A többi legfeljebb jelzős konstrukcióban fordul elő: *Hősök ligete*. Ezt a huszas évek végén és harmincas években alakították ki. Az első világháború hősi halottainak az emlékét igyekeztek ápolni, és rendszerint a település leventecsapata gondozta. Jellemzőnek tekinthető a *Park* : *Liget*, továbbá például a *Szűnyogos* : *Liget* névpár. Nincs ezeknek a ligeteknek különösebb hangulata, bár egyike-másika sokáig gondozott volt és az ma is. Amikor a második világháborúban elesettek emlékét is szabad volt megörökíteni, akkor újabb teret, térrészt fásítottak, és ugyancsak ligetes részen állítottak emlékművet.

Mintegy ötven olyan tereppont van a Jászságban, amelyet az *Erdő* megnevezéssel láttak el. Ezek egy része már szinte nyomokban sem őrzi az egykori állapotot, hanem rendszerint szántóföld. A jelentős számú névvel való jelölés ugyanazokat az eszközöket, nyelvi elemeket használta fel, mint az egyéb említett földrajzi nevek. A tulajdonos nevének használata arányaiban ugyanaz, mint a *szőlő* vagy a *fa* elem névvé váltása esetében. Az *Erdőség* természetesen nem fordul elő a névanyagban.

III. A földrajzi névi ábrázolás néhány jegye

A három növény névalkotó képessége, névbeli felhasználása jól tükrözi, hogy a Jászságban a földrajzi nevek tárgyszerűen, pontosan jelenítik meg a táj ábrázolt darabját. Egyik fontos jegyük, hogy minden bővítmény nélkül is képesek földrajzi névvé válni, mivel a szóban forgó településen egyedi tulajdonsággal rendelkező tájdarabot jelenítenek meg. Gyakori, hogy ezekhez a nevekhez, tereppontokhoz elsősorban *á b r á z o l ó* funkció kötődik, amely a közszó a terület meghatározott darabjához való kötődésből fakad. Ez az ábrázoló funkció rendszerint főnév segítségével teremtetik meg, bár az *-s* képzős alakulatok (a valamivel való ellátottságot fejezvé ki) olykor melléknévi funkcióban is megjelennek (*Makkos erdő, Fenyves erdő*). Az említett névalkotó közszók közül elsősorban a *Fa* kelthet hangulati telítettséget, járulékos jelentésmozzanatot.

Ezek a nevek a névadó és -használó közösség *s z e l l e m i k i n c s é* nek fontos összetevői, hiszen akár a népköltészet alapelemeinek a jelentkezéseként, kezdeményeként is felfoghatók. A *fa* mint természeti objektum, mint alapanyag, része a népi életforma számos mozzanatának. A formásra készített szerszámnyéltól a kerítésig számos olyan népművészettel összefüggő alkotás vagy alkotáselem vehető szemügyre, amely alapjául szolgál a népdalokban felbukkanó *fa-motívumnak*. Erre akár a népköltészetből, akár más népművészeti ágból számos példa vonulatható fel. Az „*Ahol én elmegyek, még a fák is sírnak...*” kezdetű népdal primér jelenségként értelmezi az ember és a természet összefonódását, szinte mindennapi egységét. A földrajzi nevek megalkotása tehát alapja lehet és lehetett akár a népdalokban megfogalmazott élményeknek, akár a mondavilágban testet öltő világfolyamatoknak. A táj és a benne élő ember szerves egységet alkot a mindennapok gyakorlatában, a különböző munkafolyamatokban, de a nem hétköznapi forgatagában is. Ebből természetszerűen születnek antropomorf jelenségek és folyamatok olyan közegben is, amelyhez az embernek köze van, s bár nem alkot szervesen azonosuló egységet azzal, de a népi gondolkodásnak és létmódnak szerves tartozéka, darabja.

FARKAS FERENC

Felhasznált irodalom

- Biológiai lexikon. I–IV. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975–1978.
- FODOR FERENC (1942), *A Jászság életrajza*. Bp.
- HAJDÚ MIHÁLY (1989), A jászsági tanyanevek típusai. In: *Jászsági földrajzi nevek*. Jászberény.
- HOFFMANN ISTVÁN (1993), *Helynevek nyelvi elemzése*. Debrecen.
- JANKOVICS MARCELL (1991), *A fa mitológiája*. Debrecen.
- Jászsági földrajzi nevek*. (A Szolnok megye földrajzi nevei. I. kötet megjelenése alkalmából rendezett névtudományi tanácskozás anyaga. Jászberény, 1986. május 15.) Szerk. FARKAS FERENC. Jászberény, 1989.
- Jelképtár*. Szerk. HOPPÁL MIHÁLY–JANKOVICS MARCELL–NAGY ANDRÁS–SZEMADÁM GYÖRGY. Bp., 1995.
- KISS LAJOS (1988), *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. I–II. Bp.
- O. NAGY GÁBOR (1985), *Magyar szólások és közmondások*. Bp.
- SZABÓ LÁSZLÓ (1989), Az állattartásra utaló nevek a jászberényi járás földrajzi nevei alapján. In: *Jászsági földrajzi nevek*. Jászberény.
- Szimbólumtár*. Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és magyar kultúrából. Szerk. PÁL JÓZSEF–ÚJVÁRI EDIT. Bp., 1997.
- Szolnok megye földrajzi nevei I. A jászberényi járás*. Szerk. BALOGH LAJOS–ÖRDÖG FERENC. Jászberény, 1986.